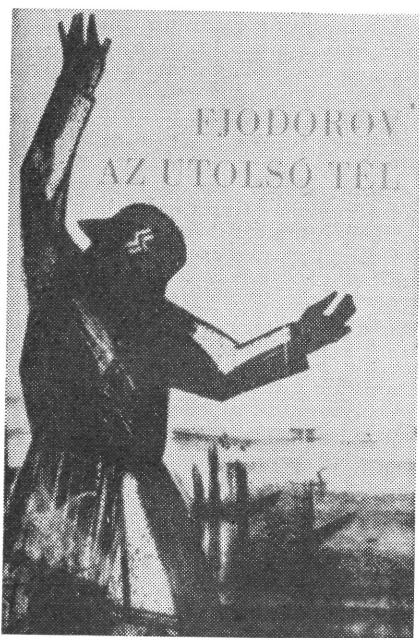

Á. F. FJODOROV:

AZ UTOLSÓ TÉL

(Budapest—Uzsgorod, Magvető Könyvkiadó—Kárpáti Kiadó, 1966. 437 o.)

Az ízléses kiadású könyv, amelynek tartalma rendkívül érdekfeszítő, írói megoldásai újszerűek, nagy sikerre számíthat a magyar könyvbarátok körében.

A kiadvány szerzője, Fjodorov ismert személyiség hazánkban: úgy is mint legendáshírű partizánvezér, és úgy is mint író — a Partizánok élén című ko-

rábban megjelent könyve ugyanis jelentős sikert aratott az ifjú és felnőtt olvasók között egyaránt.

Új művének alapvető érdeme, hogy az objektív tények bemutatásán messze túlmenően a személyes élmény szuggesztív erejével is segít emberközelségre hozni a partizánéletet, a partizánharcot.

A partizánmozgalom, habár nagy múltra tekinthet vissza, a második világháború folyamán érte el tetőfokát. Mint tudjuk, a Szovjetuniót váratlanul érte a hitlerista agresszió, s ezért reguláris alakulatai az első időszakban hátrálni kényszerültek. A kiürített területeken azonban a fasiszták nem érezhették magukat biztonságban egy pillanatra sem. Sztálin helyesen ismerte fel a spontánul meginduló védekezési módszert, és a lenini elv alapján ideológiai alapot adott az össznépi ellenállás kibontakozásának érdekében: „Az ellenség megszállta körzetekben lovas és gyalogos partizánosztásokat kell alakítani, diverziós osztagokat kell létesíteni az ellenséges hadsereg csapatai elleni harcra, a partizánháború kilobbantására az ellenség megszállta terület minden zugában, a hidak, az utak felrobbantására, a telefon- és távíróvezetékek megrongálására, az erdők, raktárak, szállítmányok felgyújtására. Az elfoglalt körzetekben elviselhetetlen viszonyokat kell teremteni az ellenség és összes csatlósa számára, az ellenséget lép-ten-nyomon üldözni és irtani kell, minden intézkedését meg kell hiúsítani.”¹

¹ A marxizmus—leninizmus klasszikusai a partizánmozgalomról. Moszkva, Idegennyelvű Irodalmi Kiadó, 1945. 124. o.

Mivel a Vörös Hadsereg visszavonulása az említett okok miatt gyors volt, nem lehetett szó szervezett mozgalom hátrahagyásáról. A későbbi legendás partizánosztagok szinte reménytelen helyzetből fejlődtek erős, félelmetes, ütőképes erővé.

A háború folyamán — nem utolsó sorban a Vörös Hadsereg győzelmeinek következtében — a partizánok is normalizáltabb viszonyok között folytathatták a betolakodók elleni harcukat. Erről a korszakról ír Fjodorov.

AZ UTOLSÓ TÉL szervesen illeszkedik A PARTIZÁNOK ELEN című munkához. Míg az utóbbi mű az 1943-ig terjedő időszak krónikája, a most megjelent könyv az 1943—44. évi partizánharcokkal foglalkozik. A kiadvány szerzője hű képet ad arról, miként módosult a harc jellege, és módszereiben milyen változások következtek be.

A Fjodorov-osztag 1943 tavaszán indult el a csernyigovi területől a volyni körzetbe, és örökös harcok közepe közel 1000 kilométeres utat tett meg. Feladatként a koveli vasúti csomópontnak a fasiszta utánpótlási hálózattól való kikapcsolását kapták. Fjodorov röviden beszámol arról, miként rendezkedtek be az új bázison és hogyan készültek fel aprólékos gondossággal a feladat végrehajtására.

A szerző könyvének előszavában azt írja, hogy nem ragaszkodik a memoár műfajban szokásos szoros időrendhez, csupán az egymást követő epizódok szerves egységére törekszik. Ennek ellenére szinte teljes egészében élénk varázsolja a partizánosztag harci tevékenységét és bemutatja fejlődésének útját. Látjuk, mint lesz a kezdetben viszonylag erős csoportból a fasisztákat rettegésbe tartó egység. Szemünk előtt zajlik az élet a partizántáborban — s csak csodálattal tudjuk követni, hogyan birkóznak meg ezek az emberek az eléjük tornyosuló nehézségek sorozatával, miként lesz a kiképzetlen, félig civil emberből a harcok folyamán a robbantás minden csinját-binját ismerő mester, mi módon változnak az emberi ész és találékonyság eredményeként a maguk által készített kezdetleges eszközök félelmetes fegyverré a fasiszták ellen.

De próbáljuk meg mi is nagy vonalakban szemmel kísérni az osztag harci útját és tevékenységét.

Mint említettük, Fjodorov osztaga 1943 tavaszán Volynba tette át működésének színhelyét. A telet Kovel közelében, a Sztohod és Sztir folyók között elterülő erdőben töltötte a maga építette partizánvárosban. Valóban városról beszélhetünk, hiszen rádióadó, raktárak, egészségügyi bunkerek — tágas mütövel, külön fogorvosi rendelővel stb. Ugyancsak külön körletben kapott helyet az élelmiszer-raktár, a kolbász-, kenyér-, gyertya-, fehérnemű-, cipő-, sapka-, székér- stb. készítő részleg. S mindezt a partizánok szervezték különösebb segítség nélkül. Erdővár — így nevezték városukat a partizánok — azonban csak kiinduló pont volt. Az osztag innen indult rövidebb-hosszabb útra és ide is tért vissza.

A partizánok nemcsak a németek ellen harcoltak, hanem a hitleristákat támogató hírhedt ukrán nacionalista banda ellen is, amely ebben a körzetben ütötte fel tanyáját, és a háború folyamán hazug propagandával ideig-óráig megtévesztett becsületes szovjet embereket is.

A harc sok áldozatot kívánt. Az élelenség nem ismert kíméletet. A lakosság azonban nem adta meg magát, mert tudta: nem messze vannak a partizánok, akik a németek ellen harcolva segítik a polgári lakosságot is. Szinte szemünk előtt halnak meg emberek, akiket barátoknak tekintünk, s mi is átérezzük a partizánparancsnok és osztaga minden egyes tagjának fájdalmát.

A szerző a harcoknak azonban nemcsak a dicsőséges, hanem árnyoldalait is bemutatja.

Fjodorov nem szépít, de nem is torzít a valóságon.

Az osztag a háború folyamán napról napra hőstettek sorát hajtotta végre. Az író többször hangsúlyozza, hogy a katonák harckészsége nagymértékben függ a sikerélménytől. Am a győzelem eléréséhez — írja — feltétlen szükséges az akció alapos előkészítése és megszervezése, a feladatoknak időben való ismertetése, begyakorlása, a partizánok kellő eszmei és politikai felkészítése. A parancsnok egyik legfontosabb szerepe e tényezők kialakításában és összehangolásában van.

A mű egyetlen fejezetében sem találkozzunk fölösleges himnikus hanggal, sok szerzőnél még napjainkban is fellelhető, s néha éppen fortisszimós jellege miatt hamisan csengő pátosszal. Fjodorov alparancsnokai és partizánjai nem emberi gyengeségektől mentes, égi

ösvényekről földre tekintő csodalények, hanem közöttünk élő emberek, akik félnek a haláltól, de hazájukat szeretik, s ezért bátrak; emberek, akik parancsnokok utasításait végrehajtják, és egymásért is mindenre képesek.

Fjodorov is eltér attól a már idejétmúlt sablontól, amely a második világháború történetét problémátlan győzelmek sorozataként állítja elénk. Figyelmeztet arra, hogy a katonák hősiessége, ha felettebb jelentős is, önmagában nem elegendő. A partizánok sok esetben tehetetlenségre voltak kárhóztatva, mert egyszerű technikai nehézségek következtében nem érkezett meg a Nagy Földről a robbantó anyag.

A cselekménysorban beállt lélekzétvételnői szüneteket Fjodorov remekül használja ki. Megismerkedünk a megszívű, tehetséges tollú, népi elbeszélő hagyományokra támaszkodó krónikással. Művészete ebben az esetben sem öncélú, hanem kifejezője annak, hogy ezek a jókedélyű, leleményes és bátor emberek — akik bármikor szembenéznek a halállal, ha kell — nem meghalni, hanem a győzelemért fognak fegyvert, s amikor új és új fortélyokat eszelnek ki az ellenség megsemmisítésére, gyűlöletük mellett életöszönük is hatásos tényező.

Érdekes és elgondolkoztató adalékot nyújt a szerző a reguláris hadsereg és a partizánok haremmodora közötti különbségről.

Túr falut együttesen támadja meg a Vörös Hadsereg egyik egysége és egy partizánkülönítmény. A falu elfoglalásában nagy szerephez jutnak a partizánok, mivel a rajtaütésszerű támadás az ő specialitásuk.

Fjodorov — ha nem is közvetlenül — felhívja a figyelmet arra, hogy a kor-

szzerű háborúkban is szükség van a széles népi tömegekre a helyi jellegű harcoknál.

A zárótörténet méltó befejezése a humanista ihletű könyvnek.

A Vörös Hadsereg egységei elérték a partizánterületet, s a Fjodorov-osztag küldetése véget ért. A sok viszontagságon átment emberek végre felszabadultan élvezik a bontakozó tavasz részegítő pompáját. S ekkor félelmetes erővel jelentkezik ismét az alig múlt háború.

„Most senki sem volt az állomásépületben. Minden utas a peron végén tolongott, fejüket a szemafor felé fordítva, feszülten, látható izgalommal figyeltek valamit.

— Akna! Aknát találtak!...”²

Kiderült, hogy az aknát társuk, Klovkov rakta le egy bevetés alkalmával. Most fel kell szedni.

Így válik a veszedelmes szerszám pillanatnyi barátból, békeidőben ellenséggé. Az akna végül is megszelídült szakavatott mestere kezében: „Mielőtt a partizánok a vonathoz mentek volna, Klovkov kihúzta a robbanószerkezetből a felső kihúzhatatlan gomb csövet, és emlékül zsebre vágta. Sokáig hordozta magával a kis csövet, mígnem valahol elvesztette.”³

A legsikerültebb békepropaganda!

Mint már említettük, az ismertetés korántsem öleli fel a könyvben felvetett kérdések összességét. Nem tértünk ki olyan jelentős mozzanatra, mint a magyarok és lengyelek részvétele a szovjet partizánmozgalomban stb. Szándékunk csupán annyi volt, hogy felvillantsuk, mi foglalkoztatja az író t húsz egynéhány évvel a háború befejezése után.

Kiss Sándor

² A. F. Fjodorov: Az utolsó tél. Budapest—Uzgorod, Magvető Könyvkiadó—Kárpáti Kiadó, 1966. 401. o.

³ Uo. 413. o.